

N:o 1.

Ank. till Riksd. kansli den 12 febr. 1908, kl. 3 e. m.

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 1, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t rörande upphäfvande i vissa fall af skyldighet att bära civil uniform.

I motion n:o 25 i Andra Kammaren har herr *T. Zetterstrand* erinrat *Motionen.* om att denna kammare år 1878, på motion af herr A. P. Lind, med 98 röster mot 63, efter tillstyrkan af ett tillfälligt utskott, beslutit en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t täcktes i fråga om de ämbets- och tjänstemän, hvilkas tjänsteutöfning icke vore af beskaffenhet att föranleda bärande af uniform, meddela sådant förklarande, hvarigenom den skyldighet i detta afseende, som kunde anses åligga dem, blefve upphäfd.

Emellertid hade Första Kammaren vid samma riksdag afslagit skrifvelseförslaget.

Motionären anför vidare:

»Under de 30 år, som förflutit, sedan detta ärende inom Riksdagen behandlades, har måhända på vissa håll bruket af civila paraduniformer aftagit, men å andra sidan hafva sannolikt i många fall förslag till nya

dylika uniformer under årens lopp fastställts. Huruvida tidsandan nu ställer sig mera bevägen gentemot ifrågavarande paraduniformer än för trettio år sedan, kan jag ej afgöra, men tror knappast att så är förhållandet. Vi veta emellertid alla, att benägenhet för lyx och öfverflöd är ett af vår nations största lyten, samt att sparsamheten ej står i synnerligt hög kurs i vårt land. Kan någonting från statsmakternas sida åtgöras för motverkande af lyxen och för främjande af sparsamhet, så synes mig, att man ej bör lämna något tillfälle därtill obegagnadt. Föreliggande fråga gäller ett ganska stort antal tjänstemän, af hvilka många hafva en mycket svag ekonomisk ställning, ja, en del ej ens erhållit ordinarie statstjänst. Bland dem finnas sådana, som efter långvariga akademiska studier och flerårig oafflönad verksamhet erhållit sin första anställning med mycket ringa inkomst. Af denna inkomst, som näppe-ligen räcker till de nödtorfigaste lefnadsbehofvens tillfredsställande, än mindre till förräntande af gamla akademieskulder, nödgas de använda några hundratal kronor, någon gång utgörande ett helt års aflöning, till anskaffande af en paraduniform, hvaraf de endast högst sällan hafva användning. Det obilliga häri ligger ju i öppen dag och uppväges ingalunda af den tillfredsställda fåfängan hos en eller annan af dem, som är mera ytligt anlagd och måhända bättre ekonomiskt situerad. Hvad åter angår äldre statstjänare, så finnas säkerligen äfven bland dem många, som för anskaffande af medel till en paraduniform nödgas göra lån eller ställa sin familj på förknappning, hvilket ju är långt ifrån tilltalande. Men frågan kan och bör ses äfven från en annan synpunkt, som för oss ligger nära till hands. Är efter annat förekomma till behandling inom Riksdagen frågor om höjning af lönerna för olika tjänstemannaklasser, och Riksdagen har ej velat undandraga sig att, i den mån statens tillgångar medgifvit, tillmötesgå billiga anspråk på löneförhöjningar. Att ingå på någon granskning af huru de enskilda personerna använda de erhållna lönetillskotten kan naturligen ej ifrågakomma, men däremot kan man ej med likgiltighet iakttaga, att löntagarna på grund af föräldrade bestämmelser nödgas använda en del af de ökade lönebeloppen till obehöfliga utgifter i stället för till ett välbehöfligt förbättrande af deras ekonomiska ställning.

Nu är det ju ej Riksdagens sak att taga befattning med dessa uniformfrågors ordnande, men att göra en framställning i ärendet till Kungl. Maj:t kan väl ej anses obefogadt, helst man ju bör vara tämligen förvissad därom, att Kungl. Maj:t, sedan frågan kommit på tal, skall vara

lika angelägen att, så långt statsintresset medger, lindra statstjänarnes ekonomiska svårigheter ej allenast genom deras inkomsters ökande, utan äfven genom begränsande af sådana utgifter, som ej nödvändigtvis behöfva påläggas dem.»

Till sist hemställer motionären, »att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t i fråga om de ämbets- och tjänstemän, hvilkas tjänsteutöfning ej är af beskaffenhet att föranleda bärande af uniform, meddela sådant förklarande, hvarigenom den skyldighet i detta afseende, som kan anses åligga dem, blifver upphäfd.»

Rörande uniformens tillkomst har utskottet varit i tillfälle inhämta följande: *Historik.*

Hvad angår Sverige var det till en början endast Konungens livvakt eller drabanter, som hade dräkter af samma färg; sedermera voro äfven vissa fänrikar klädda på likartadt sätt, men någon bestämd, för hela armén fastställd uniform fanns ännu icke under Gustaf Adolfs tid. Det var först under Karl X Gustaf, som uniformer började mera allmänt införas i svenska armén; det anbefalldes, att landsknektarne skulle förseas med beklädnad af lika snitt och färg, men såväl under 1600-talet som under större delen af 1700-talet skilde sig uniformen, hvad snitten och plaggens beskaffenhet angår, föga från den borgerliga klädedräkten.

Civila uniformer infördes i de flesta land under 1700-talet.

Emellertid voro de här knappast i bruk under frihetstiden.

Detta framgår bland annat däraf, att i den år 1735 på Riksens Ständers begäran utfärdade kungörelse angående *visst mode på mansklädedräkten* — hvori stadfästes profmodeller, enlikt hvilka manskläder skulle förfärdigas, både hvad uppslag, knappar m. m. beträffade, och hvori dittills brukliga »stora uppslag, många och djupa rynkor, stoppningar och styfningar samt öfverflödiga knappar» förbjödos, vid stränga straff för skraddarne och knappmakarne och dräktens förlust för beställaren — undantogs endast de »*vid militien brukelige uniformer*».*) Samma är förhållandet i en 1746 utfärdad likartad kungörelse.

Alltså existerade då i Sverige inga *civila* uniformer.

*) Såsom af en förklaring framgick, var det dock gifvetvis icke allmogem betaget att blifva vid deras vanliga i landsorten brukelige klädedräkter, och 1746 undantogs uttryckligen präste- och bondeståndens vanliga klädedräkter.

Under gustavianska tiden börja sådana tillkomma.

Sålunda stadgas hofrättsdräkter för hofrätternas ledamöter och deras betjäning jämte de under hofrätten lydande lagmän och härads höfdingar; en sådan uniform fastställdes exempelvis 1778 för Göta hofrätt, och i en tilläggsföreskrift af år 1805 bestämdes, att fracken skulle vara skuren »på lika sätt som landshöfdingeuniform».

För landshöfdingarna var alltså likaledes en uniform föreskrifven, men enligt en historisk författare hade den snarast ett slags ryttareuniforms karaktär med skinnbyxor och sporrar.

Enligt samme författare voro de under Gustaf IV Adolf tillkomna adelsuniformerna af en viss militär typ, likaså frimurareuniformen. Dessutom fanns det en så kallad »provincieuniform», hvilken dock utgjordes endast af frack med en knapprad och landskapets vapen i knapparna, och som bars af bland andra kronofogdar och länsmän men äfven af vanliga possessionater, hvadan den icke hade ämbetsuniforms karaktär. Diplomaterna buro alltid uniformen af något visst regemente, där de låtit inskrifva sig.

Efter statshvälfningen under Karl XIII:s tid tyckte — skrifver den nämnde författaren, B. v. Beskow — de civile ämbetsmännen i allmänhet, att de lika väl kunde bära guldbroderad rock och svärd vid sidan som adel och militär. Början gjordes med Konungens statsråd, kansli och kabinett. — — — Småningom erhöilo alla ämbetsverk uniformer ända till kapellet och baletten.

Beskow ställer detta de civila uniformernas allmänna införande i samband med »jämmandet af ståndsskiljaktigheterna».

Emellertid vill det förefalla, som om, egendomligt nog, äfven vissa ekonomiska motiv spelat in, då uniformen, sydd en gång för alla, kunde ersätta dyrbara och växlande hofdräkter af olika art.

I Göta hofrätts universal af 12 juli 1805 om hofrättsuniformen heter det visserligen, att det endast var tillåtet »att uti denna uniform uppvakta Kungl. Maj:t på landet men icke vid hofvet eller i städer». Men efter 1809 synas de civila uniformerna hafva medfört tillträde äfven till hofvet. Detta torde framgå bland annat af en skrifvelse från Bergskollegiets president till Kungl. Maj:t af 6 dec. 1814, där denne anhåller om uniform för sitt verk och motiverar detta sålunda: »At med lätthet nalkas Eders Kungl. Maj:ts person och få uppvakta vid Eders Maj:ts hof, enär Eders Maj:t thet tillåter, är hvad som utgör Eders Kungl. Maj:ts undersåtares lifliga önskan; en hvar fiker therefter och thet är med saknad

som många nödgas neka sig thenna tilfredsställelse, då *theras villkor ej tillåta dem förse sig med the flere drägter som thertil fordras* och hvilket jag haft tillfälle erfara i anseende til mine Camerater och Embetsmännen i Collegio och den Stat hvarest Eders Kongl. Maj:t nådigst förordnat mig at såsom chef hafva inseende.»

De motiv, som för ett århundrade sedan kunde föreligga för införande af civila uniformer med hänsyn till ställningen i den högre societeten, vare sig af jämlikhetssträfvan i förhållandet mellan civile borgerlige ämbetsmän å ena sidan och militärer eller adel å den andra, eller af ekonomiska skäl, då uniformen var billigare än de olika hofdräkterna, föreligga icke längre. För tillträde till hofvet kräfves ej längre någon särskild dräkt, och guldgalonerna anses knappast längre såsom värde-mätare på samhällsställningen.

*Allmänna
synpunkter.*

Det är emellertid uppenbart, att för vissa tjänstemän uniform eller åtminstone tjänstetecken är af nöden *i deras tjänsteutföring*. Detta gäller, såsom redan 1878 års tillfälliga utskott framhållit, om sådana tjänstemän, som stå i nära och liflig beröring med den stora allmänheten, såsom till exempel de vid järnvägstrafiken, tull- och postverken anställde samt länsmän och kronofogdar. Till dem torde väl ock böra räknas de senares öfverordnade, landshöfdingarne, som vid förekommande fall äga att taga högsta polismyndigheten, liksom ock polisbefälet i städerna.

Däremot lära meningarna knappast vara synnerligen delade om det olämpliga i att uniformer bibehållas såsom *paraddräkter* för uppvaktningar och festligheter. Ett undantag bilda dock måhända uniformerna för de *diplomatiska* tjänstemännen, för hvilka af internationella hänsyn paraduniformer möjligen torde böra bibehållas, då de allmänt brukas inom de diplomatiska kårerna i alla monarkiska land.

Det torde för öfrigt icke vara fullt klart, huruvida och i hvilken mån något egentligt *tvång* föreligger för nyttjande af uniformer utanför vissa enstaka kårer. En viss frihet råder i detta fall redan i fråga om tjänsteuniformer, hvilken frihet exempelvis tillämpas af domare, och samma frihet torde väl i än högre grad förefinnas i fråga om paraduniformer. Men äfven där dylikt tvång *icke* förefinnes, är det dock uppenbart, att öfverordnades önskningsar eller allmän kamratsed kan på den enskilde utöfva ett tryck, som han har svårt att undandraga sig. Det lärer därför

törhända icke göra till fyllest att enbart upphäfva den *skyldighet*, som kan åligga tjänstemännen att bära paraduniform, utan borde den förklaring, Kungl. Maj:t i detta hänseende kan finna lämpligt utfärda, tillika innebära upphäfvande af själftva fastställelsen af uniformen.

Emellertid anser utskottet sig böra påpeka, att fastställelse af uniformer icke längre sker i statsrådet. Detta var visserligen fallet i äldre tider, såsom framgår af att hofrättsuniform för Göta hofrätt bestämdes af *Kungl. Maj:t* på föredragning af justitiestatsministern i statsråd den 23 november 1813, men numera afgöras dessa ärenden af *Hans Maj:t Konungen* personligen efter föredragning af vederbörande departementschef, såsom exempelvis framgår af civilministerns cirkulär till Kungl. Maj:ts befallningshafvande af den 15 februari 1898, hvori delgafs att Hans Maj:t Konungen på underdånig framställning meddelat bestämmelser rörande uniform för landtstatens ämbets- och tjänstemän, liksom i januari detta år på likartadt sätt nya uniformbestämmelser utfärdats för vissa tjänstemän inom telegrafverket.

*Utskottets
hemställan.*

Såsom af det förestående framgår, delar utskottet de af motionären framhållna synpunkterna, och får utskottet därför i anledning af förevarande motion hemställa,

att Andra Kammaren ville för sin del besluta att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhåller, det täcktes Kungl. Maj:t i fråga om de ämbets- och tjänstemän, hvilkas tjänsteutöfning icke är af beskaffenhet att föranleda bärande af uniform, vidtaga de åtgärder Kungl. Maj:t kan finna skäligen för att den skyldighet, som i detta afseende till äfventyrs kan anses åligga dem, må blifva upphäfd.

Stockholm den 11 februari 1908.

På utskottets vägnar:

ROBERT JOHANSSON.